

חרב על שונאיהם של ישראל שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה ולא עוד אלא שמטפשים שנאמר ונאלו, שאין התורה נקנית אלא בחבורה¹¹⁹, ואמרו חכמים¹²⁰ עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם שנאמר¹²¹ אלקים נצב בעדת א-ל ואין עדה פחותה מעשרה¹²².

ויש להם להתפלל בצבור בבית המדרש במקום שלומדים¹²³, שקדושת בית המדרש גדולה וחמורה [מקדושת] בית הכנסת¹²⁴ כמ"ש בהלכות בית הכנסת¹²⁵.

סעיף י"א: ולפיכך אסור להשיח שיחה בטלה בבית המדרש כמו שאסור בבית הכנסת, ואפילו מי שנתעטש אין אומרים לו רפואה בבית המדרש¹²⁶ ואפילו שלא בשעת הלימוד, ואצ"ל בשעת הלימוד שענשו גדול כמו שאמרו חכמים¹²⁷ שמאכילין אותו גחלי רתמים.

סעיף י"ב: וכן אין ישנים בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת ארעי¹²⁸ אלא מדוחק, כגון מי שלומד יומם ולילה בבית המדרש, והוא בענין שאם יצטרך לילך לישן בביתו ימשך מזה ביטול תלמוד תורה החירו לו לישן בבית המדרש¹²⁹.

ואם מועיל תנאי בשעת בנין הבית מדרש להתיר שיחה ושינה נתבאר בהלכות בית הכנסת¹³⁰.

ולסיום הנה אעתיק לך את לשון קדשו של המהרש"א ז"ל על דרו"ל¹³¹ כל האוהב ללמוד בהמון לו תבואה, וכתב דמשמע דדרשינן לו בויו ובקרא כתיב לא באלף, ועוד הקשה דבסיפא דקרא כתיב גם זה הבל וזה ודאי אינו, ומפרש דהכי פרושו שאמר על מי שמראה בעצמו שהוא אוהב ללמוד מחבירים רבים, ולא תבואה - וראינו שאין לו תבואה, גם זה הבל, רוצה לומר שאל תאמין בו שהוא אוהב ללמוד ברבים, שהמכון ממנו כן. אלא באמת [ה]אוהב ללמוד בחברים רבים יש לו תבואת התורה, עכ"ל.

אין די ללמוד ברבים, מ'דארף עם ליב האבין! חילכם לאורייתא !

הרב מרדכי בערנפון
בוגר ישיבתנו הק'
בני ברק

א. אופן הגיית הקמ"ץ

נהניתי מאד לראות בגליון הקודם (טו) את מאמרו של אהרן גבאי "הקמץ במסורת אשכנז", שהאריך להוכיח בראיות שונות שהגיית הקמץ הנכונה היא הקמץ הממוצע, והריני להביא ראיה נוספת לכך.

ברש"י האחרון לפרשת מטות (נמלכ לז מז) ז"ל: ויקרא לה נבח, "לה" אינו מפיק הא, וראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן, לפי שלא נתקיים לה שם זה, לפיכך הוא רפה שמשמע מדרשו כמו לא, עכ"ל רש"י הנצרך לענינו.

ובפשטות כוונתו לומר, שמשום כך נכתב "לה" ללא דגש, כדי שישמע צליל המילה כמו "לא", שבא לרמוז שלא נתקיים לה שמה.

119. ברכות סה: 120. ברכות ו. ועי"ש דא"י עשרה קדמה שכינה ואחיא. 121. תהלים פב א. 122. רש"י שם ד"ה ומנין. 123. ברכות ח. 124. יו"ד שם סעיף יז. 125. או"ח סי' קנג סעיף א. 126. יו"ד שם. 127. ברכות נג. 128. מגילה כח. יו"ד שם סעיף טז. 129. כן משמע [מרמב"ם] פרק יא מהל' תפילה [ה"ו], דלא כנמוקי יוסף מגילה שם. ועי' ביו"ד כאן בש"ך ס"ק טו ובאו"ח סי' קנא סעיף ג ובמג"א ס"ק ב. 130. או"ח סי' קנא סעיף יא ועי' מה שהבאתי לעיל הערה 81 בשם שלחן הטהור. 131. מכות י.

ועתה הבה ונתבונן לפי איזו הגייה מתאימים דבריו של רבי משה הדרשן, דהנה להגיית הספרדים ההוגים חולם כמו O אנגלית וקמץ כמו פתח, אין שום דמיון צלילי בין לה בקמץ ללא בחולם. כמו כן להגיית בני פולין והונגריה והחסידים ברובם, ההוגים קמץ כמו השורוק וקבוץ הספרדי, וחולם כמו קמץ בתוספת חיריק, גם כן אין שום דמיון בצליל המילה בין לה בקמץ, ללא בחולם. ואף לפי המבטא האשכנזי והליטאי היום, ההוגים קמץ כמו חולם ספרדי, וחולם כהחסידים, גם עדיין אין הדמיון בין לה בקמץ ללא בחולם מושלם. וכן הוא לפי המבטא היידי ההוגים חולם כאנו.

אבל לפי הסברו הנפלא של אהרן גבאי בהגיית הקמץ הממוצע, שהוא דומה מאד לחולם הספרדי אלא שנוטה קצת לפתח, כמו U אנגלית במילים SUN ו-UNDER, מובנת היטב דרשתו של רבי משה הדרשן. שהוא ככל הנראה הגה חולם כהספרדים, וקמץ כקמץ הממוצע שהוא דומה מאד חולם הספרדי, ואכן לפי זה כיון שנכתב לה ללא דגש נשמע הלה כמו לא מושלם כמעט, ובא לרמוז שלא נתקיים לה שמה. אמנם ניתן לדחות ראייה זו, עיין בנדרים יד: דלקרבן משמע כמו לא קרבן.

ב. הבית יוסף לא ראה את ספר חידושי הרא"ה

בתגובתו של הרב שמואל יוסוביץ הי"ו בגליון הקודם (טו) למאמרי בענין ספר בדק הבית להרא"ה אם היה למראה עיני הר"ן והאורחות חיים, כתב הנ"ל שהב"י הביא מחידושי הרא"ה דחולין באור"ח סי' קנט וסי' קעג, אכן כך הוא אלא שברצוני לציין שהדבר מפליא אותי ביותר משום שישנם לפחות שני הוכחות מוצקות בהלכות תערוכות שהב"י לא ראה את חידושי הרא"ה לחולין, ואלו הן:

(א) בסי' קה סעיף ב כתב הב"י בזה"ל: ואע"פ שהר"ן כתב שהרא"ה סובר דצונן לתוך חם אינו אוסר אלא כדי נטילת מקום, מ"מ בחם לתוך חם לא אמר, ומשמע דמודה ודאי דכולו אסור.

והנה ברא"ה עצמו בכמה מקומות איתא להדיא להיפך, דאף בנפל חם לתוך חם, אם אינם על גבי האש אין נאסרים יותר מכדי נטילה. וז"ל הרא"ה בבד"ה (כ"ד ע"א כ"א. ד"ס וזין, נסו"ט): כל היכא דיש בו דין מפעפע, כגון חלב ושמן, הרי הכל אסור ואין משערין בו שישים כלל. וכל היכא דאין בו דין מפעפע, כגון חלב כחוש, נוטל את מקומו, ולא כדברי החכם (סכנ"א) שכתב קולף. וראיה מההיא דפסחים דנטף רוטבו על החרס וכדכתיבנא לעיל. ואע"ג דאמרין בגמרא קולף, לאו דוקא קליפה אלא למימרא דלא מיתסר כוליה, אבל ודאי נטילת מקום בעי. והכי מוכח בפסח שני בהדיא, דחם בתוך חם ושניהם ניטלו מן האור, או צונן לתוך חם דתתאה גבר, בעינן נטילת מקום. וליכא קליפה, אלא בחם לתוך צונן דתתאה גבר, עכ"ל הנצרך לעניננו.

וכן כתב עוד בבד"ה במקום אחר (ס"י): וז"ל בא"ד: אבל חם וחם ושניהם ניטלו מן האור נוטל מקומו ודיו, עכ"ל. וכן איתא בחידושי הרא"ה (ה"ק ק"ב). וז"ל: איתמר חם לתוך חם דברי הכל אסור. צונן לתוך צונן דברי הכל מותר. חם לתוך צונן וצונן לתוך חם, פי' חתיכת היתר חם שנפל לתוך צונן של איסור, או צונן של היתר שנפל לתוך חם של איסור, רב אמר עילאה גבר, פי' בחם לתוך צונן נוטל את מקומו משום דעילאה גבר, והוה ליה כחם לתוך חם, ובצונן לתוך חם, אין צריך ליטול את מקומו. ושמאל אמר תתאה גבר, וחם לתוך צונן אינו צריך ליטול את מקומו, וצונן לתוך חם דינו כחם לתוך חם ואסור, לומר שצריך ליטול את מקומו. ודינין הללו בשנטלו מן האור אלא שעדיין הוא חם, ובזו אין דנין בה בששים כלל, שאילו כשאחד מהם על האור או האיסור או ההיתר, ונפל האחד בתוכו, דינו בששים כדאיתא לעיל. ואמרין תניא כוותיה דשמואל, חם לתוך חם פי' איסור חם לתוך היתר חם, ושניהם ניטלו מן האור, אלא שעדיין חם חמים, וכן צונן לתוך חם כלומר איסור צונן לתוך היתר חם, אסור, כלומר שיצריך ליטול את מקומו ובהכי סגיא וכו', נמצא עכשיו שלושה דינים בדבר, חם לתוך חם ושניהם ניטלו מן האור אלא שעדיין חם חמים, או צונן לתוך חם, צריך ליטול את מקומו משום דתתאה גבר. איסור חם שנפל לתוך היתר צונן, צריך קליפה, דאדמיקר ליה בלע. צונן לתוך צונן, מדיח. עכ"ל.

היוצא מכל הדברים דלעיל, דהרא"ה היתה לו שיטה חדשה בהבנת הדבר, דהיינו דלדעתו ליכא נפק"מ כלל בין צונן לתוך חם ובין חם לתוך חם, לדידן דסבירא לן תתאה גבר כשמואל. ובשני האופנים אם

היה על גבי האש נאסר כולו, ואם לא היה על גבי האש נאסר כדי נטילה. וכל זה בכחוש, אבל בשמן מפעפע בכולו אף אם אינו עומד ע"ג האש, ואף בצונן לתוך חם. ואין משערין בשישים, כיון דאינו מתפשט בשוה. ודלא כמו שכתב הב"י. א"כ מוכח דהב"י לא ראה את ספר בדק הבית להרא"ה, וכן את חידושי הרא"ה לחולין עכ"פ, וע"כ הוצרך להביא את הר"ן שהביא את דברי הרא"ה. וכיון שהר"ן לא סיים את דברי הרא"ה דאף בחם לתוך חם כן הדין, גרם זה להב"י לדייק דבחם לתוך חם יאסר כולו. וגם בסי' צא כשהביא הב"י את דברי הרא"ה הנ"ל, הביאו מדברי הר"ן.

(ב) בסי' קה סוף סעיף ט כתב הב"י וז"ל: שמעתי שהיו נוהגות הנשים כשנמלח חתיכת בשר עם חלב שבו, לנקרו ולחזור ולמלוח הבשר. ונ"ל שאין טעם בדבר, דלמה לא תעלה מליחה ראשונה, דאטו החלב שבה מעכבה מלפלוט דמה. וסבור הייתי שטעם מי שהורה להן כן, שאפשר מפני שע"י שגוררין החלב נמצא שמגלה מקום בבשר שלא נגע בו המלח תחילה, ואח"כ ראיתי שטעם זה אין לו שחר, דא"כ חתיכה שנמלחה היא אסור לחתכה לשתיים, והרי מעשים שבכל יום חותכים הבשר, ובשר שחותכים דק דק לפשטידא יוכיח, הלכך אין להם על מה שיסמוכו כלל, עכ"ל. הגה הב"י נקט לשון חריפה וביטל מנהגם מכל וכל, שאין לו שום מקור.

והנה הרא"ה בבדק הבית ובחידושי כתב כן להדיא, וז"ל בבד"ה (כ"ג ט"ג עג. דיבור כלאסון): ולפי זה חתיכת בשר שנמלחה והוכשרה לקדרה, אסור לחתוך אותה כשנותנה בקדרה אא"כ מולח מקום חתך, עכ"ל. ובחידושי הנמצאין בדינו, לא נמצא כתוב כן במפורש כ"כ, כיון שישנם שם כמה קטעים מחוקים, מ"מ ניתן לדייק כן מדבריו שם. וודאי דאי הוה ידע הב"י דהרא"ה סובר כך, אף אם לא היה פוסק כמותו לא היה כותב בלשון כה חריפה נגד המנהג, אלא מוכח מכאן שלא ראהו וע"כ סבר שמנהג זה בטעות יסודו. ושמא יש לומר, שהיה להב"י רק חלק מחידושי הרא"ה לחולין ולא כולו, או שכשעסק באו"ח היה בידו הספר, ואילו בעוסקו ביו"ד לא היה ברשותו, ויל"ע.

ביקרא דאורייתא
הרב מנחם חיים גליצקי
אלעד

א. מבני בניו של חמץ למדו תורה בבני ברק

בגליון טו (עמ' רח) השיב ה"ה משה אייזנבאך על קושיית הרשי"מ בלום (גליון יז, שאל כענין שאלה יט) במאמר חז"ל מבני בניו של חמץ למדו תורה בבני ברק, וקשה שהרי אין מקבלין גרים מזרע עמלק. והשיב דשמא י"ל שהרי חמץ כבר יצא מגדר עמלק שהרי נמכר למרדכי כעבד כנעני עבור פת לחם, כדאיתא במדרש על כי הגיד להם אשר הוא יהודי, ועבד כנעני... כשיוצא מתחייב במצוות ככל יהודי, והוי כקטן שנולד דמי א"כ אינו מזרע עמלק.

וקשה דבפשטות כל הקנין של מרדכי בהמן זה רק בחלק הממוני שהשתעבד לו, ולא בחלק של האיסורים דא"כ מתי היתה טבילה ומילה. ועוד למה ליה למרדכי לשחררו הרי עובר על העשה דלעולם בהם תעבדו. וא"ת שלמדו תורה בעודם ע"כ זה א"א שהרי לא עדיפים מאשה שאסור ללמדה תורה. [וקו' זו אפשר ליישב שלא לימדום אלא נכנסו למקום שמלמדין בו והקשיבו ובזה אין איסור על המלמד], ועוד שבאים להשמיע לנו שבני בניו של חמץ היו יהודים, ואם חידושו אמיתי שע"י השחרור כבר לא נחשב עמלק היה עדיף שיעמיד שאחד מבני בניו של חמץ נמכר לעבד כנעני לישראל ורבו הפיל לו שן ועין.

ונראה לי דרך אחרת ליישב הקו' עפ"י המנחת חינוך (מנחת חינוך) דכתב וז"ל: הכלל, באומות הלך אחר הזכר, ונראה לי דזה דוקא אם נולד הולד והיתה האם נכרית הולך אחריו, אבל אם האם נתגיירה בעודה מעוברת, דהולד גר כמו דקיי"ל (יבמות עח). נכרית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה, הולד

הולך אחר האם, עכ"ל. ולפי"ז אפשר לומר דאחד מבני המן נשא אשה מאומה אחרת ונתעברה ממנו ובעודה מעוברת נתגיירה, וכשנולד הולד הרי הוא ישראל גמור, ומשכחת מבני בניו של המן שלמדו תורה בב"ב.

ב. תפילת הדרך בהולך לדבר מצוה

בעמ' שלד הביא הרב זאב פריינד ליישב הנדון האם יוצא לדבר מצוה צריך להתפלל תפילת הדרך, דהא שלוחי מצוה אינם ניזוקין ובפשטות תפילת הדרך נתקנה להציל מן המזיקין. והשיב ע"פ הגמ' בברכות (כט:) דתפילת הדרך זה דרך ארץ דהמלך בקונך וצא דהיינו נטילת רשות. ולפי"ז רצה לומר דלסברא זו אף שלוחי מצוה צריכים להתפלל תפילת הדרך.

ואפשר לדחות ראיתו ולומר דכל מה שצריך להמלך ולבקש רשות לפני שיוצא זה באחד שיוצא לדבר הרשות, אבל אחד שיוצא לדבר מצוה אפשר לומר שכבר ברגע שצויה הקל לקיים המצוה ביחד עם זה ציווהו לצאת לדרך למען המצוה, ולכן לא צריך ליטול עוד פעם רשות.

ג. בדברי המשך חכמה על "ויבכו וגו' כל בית ישראל"

בעמ' שמה הביא הר' גמליאל הכהן רבינוביץ את דברי המשך חכמה (ממנר כ טט) שכתב דמדכתיב במיתת אהרן "ויבכו וגו' כל בית ישראל", ע"כ שלא היו רוצחים בשוגג כל המ' שנה שהיו בני ישראל במדבר, דאי לא תימא הכי בודאי לא היה הרוצח בוכה במיתת אהרן שהרי ע"י זה יצא ממאסרו, אלא על כרחך שלא היה רוצח בשוגג, ע"כ.

וקשה לענ"ד הא מבואר במכות פרק אלו הן הגולין (ט:) במתני' עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל, לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות, דהיינו שכשישראל היו במדבר לא היה עדיין ערי מקלט קולטות, וא"כ אף אם היה שם רוצח בשוגג לא היה הולך לעיר מקלט ואיך כתב המשך חכמה שהראיה היא מזה שאם היה רוצח בשוגג היה שמח שיצא ממאסרו הרי לא היה אז ערי מקלט. ואפשר ליישב עפ"י המשנה שם (יא:) דאם משנגמר דינו מת כהן גדול ה"ז אינו גולה, דהיינו שגם אם היה במדבר רוצח שגגה שנגמ"ד לגלות היה שמח במיתתו של אהרן, שאף כשהערי מקלט יקלטו לא יצטרך ללכת לגלות. וצ"ע דאולי בזמן שאין מקום לגלות לשם לא עושים גמ"ד דין לגלות, ומבואר שם דאם לא נגמ"ד ומת כה"ג ומינו אחר תחתיו ולאחר מכן נגמ"ד חוזר במיתתו של שני.

ד. ברכה על תפילין בבין השמשות

בגליון יד (אלר ס"ז עמ' סז) העיר הרב שמואל יעקב אברהמי שהמשנ"ב בביאור"ל (סי' ל"ד וס"מ) נוקט לדינא דמי שלא קיים עדיין באותו יום מצות תפילין יכול להניחם בבין השמשות אך ללא ברכה, ולעומת זאת בספרו נדחי ישראל (פ"ז ל"ט ודע) כתב שבגונא שהיה לו אונס אזי אפילו הוא כבר בין השמשות יכול ג"כ להניחם ולברך עליהם.

ותירץ אאמו"ר שליט"א דכיון שיש כאן ספק ספיקא דהיינו יש ספק האם זמן תפילין ביום בלבד או אף בלילה, ואף דקי"ל דזמן תפילין ביום עדיין יש ספק האם בין השמשות נחשב יום או לילה, ואף למה דקי"ל דבין השמשות ספק מ"מ לענין תפילין דיש מחלוקת האם זה עדיין זמן תפילין עד צאת הכוכבים ולכן במקום אונס הקילו דיכול להניח בבין השמשות עם ברכה, אבל אם זה לא היה באונס קנסוהו שיניח בלא ברכה.

ולענ"ד נראה דאין זה מוכרח דא"כ היה לביאור"ל לכתוב דהסברא דאין מברך משום דקנסוהו. ועי' בביאור הלכה דמסיק דהסברא דאין מברך משום דעכ"פ ברכות אין מעכבות.

ה. מאה ברכות בשבת

עוד בגליון יד (עמ' סז) הקשה הרב אלכסנדר אליעזר קנאפפלער מדוע השו"ע בהל' שבת (סי' נ"ו) כתב דבשבת ירבה בפירות ומגדים ומיני ריח כדי להשלים מגז' מאה ברכות. והרי כבר כתב בהלכות ברכות השחר

(סי' מו סעיף ג) חייב אדם לברך כל יום מאה ברכות לפחות, ותירץ דהשו"ע בא להשמיענו חידוש דבשבת כיון שחסר מהמאה ברכות, כיון שיש מצוה להשלים למאה ברכות, יאכל הרבה פירות ומגדים ולא יחשוש לברכה שאינה צריכה, משא"כ בימות החול שלא חסר למאה ברכות צריך לחשוש לברכה שאינה צריכה.

והביא ראיה מסדר היום שכתב וז"ל: ואין אנו חוששין אם הוא נוהג בכך להריח בעצי בשמים כל שעה וכו'. והוסיף דלפי"ז כל הנדון בפוסקים ראשונים ואחרונים בענין "ברכה שאינה צריכה" זהו רק כל זמן שכבר השלים המנין מאה ברכות, אבל אם לא השלים אין לחוש על ברכה שאינה צריכה, עכת"ד.

והקשה אאמו"ר הא מבואר במשנ"ב להדיא דלא כדבריו דכתב בסי' מו (ס"ק יל) וז"ל: וביום השבת חסר לו יג ברכות מהמאה וכדאיתא במ"א ע"ש ע"כ יראה להשלימם במיני פירות ומגדים ואם אין לו יוצא ע"י הדחק במה שיכוין לשמוע ברכה"ת והמפטיר ויענה אמן וכדלקמן בסי' רפד. וכתב המ"א דלא יכניס עצמו בחשש ברכה שאינה צריכה משום מצות ק' ברכות. וביוה"כ ג"כ יוצא בשמיעת הברכות כמו בשבת אך ביוה"כ אחר כל החשבונות חסר לו עוד שלוש ברכות, וכתב המג"א דישלים זה בברכת הריח על הבשמים, אך כ"ז שלא הסיח דעתו מלהריח אסור לחזור ולברך משום ברכה שאינה צריכה, ע"כ. דהיינו שלא רק בימות החול דממילא יהיה לו מאה ברכות צריך לחשוש מברכה שאינה צריכה אלא אף בשבת וביום הכיפורים שחסר למאה ברכות יש לחשוש מברכה שאינה צריכה, וכן מבואר במשנ"ב בהלכות יום כיפור (סי' תרי"ב ס"ק יח).

ומה דהקשה הרא"א קנפלו"ר מה החידוש בהל' שבת שכתב השו"ע שירבה בפירות וכו' זה מתרץ המשנ"ב בסי' רצ (ס"ק ז) וז"ל: ירבה בפירות, כי בכל יום מברך אדם מאה ברכות, וכדאיתא לעיל בסי' מו ס"ג ע"ש במ"ב ועתה שנחסר לו כמה ברכות, שבתפילת שבת יש רק שבע ברכות ועל כן ישתדל להשלימם.

ומה דהביא הרא"א קנפלו"ר ראיה מדברי הסדר היום אפשר לדחות דמה שאין חוששים הכוונה לאחר שהסיח דעתו מהפרי הקודם אף שלא עבר זמן רב כ"כ.

וניסא אאמו"ר שליט"א ליישב דברי הרא"א קנפלו"ר דיש תרי גווני דברכה שאינה צריכה, יש מקרה שכיון שהאדם אינו מרוצה בפרי לאוכלו או להריחו, אם אוכלו או מריחו שלא לרצונו אסור לו לברך עליו דהוי ברכה שאינה צריכה, ויש מקרה שהאדם רוצה בפרי רק מכיון שאכל מהפרי קודם לכן ועדיין לא הסיח דעתו ממנו אם אוכל עוד פעם מהפרי לא יכול לברך עליו עוד פעם דהוי ברכה שאינה צריכה, והרא"א קנפלו"ר שחידש כ"ז שלא קיים מצות מאה ברכות אין לחוש לברכה שאינה צריכה כוונתו על הסוג הראשון של ברכה שאינה צריכה, דהיינו שאף שאין כרגע לאדם רצון לאכול הפרי מכיון שיש עליו מצוה להשלים המאה ברכות לא נחשב ברכה שאינה צריכה. אבל המשנ"ב מיירי בסוג השני של ברכה שאינה צריכה דהיינו שעדיין לא הסיח דעתו מהפרי הקודם, ואף אם לא השלים מאה ברכות יש לחוש לברכה שאינה צריכה. אבל עדיין התקשה דמלשון הרא"א קנפלו"ר משמע דמיירי בכל גווני דברכה שאינה צריכה. ואף אי תימא דהכי כוונתו מנא ליה חידוש זה. ועוד מדוע לא הסתפק בתי' של המשנ"ב בסי' רצ, וצ"ע.

ועוד עיינתי בתוך דברי הסדר היום וראיתי בפירוש דמה שכתב דאין חוששין כוונתו שאף ביום הכיפורים שיש מצות עינוי הנפש, להריח בשמים אין בעיה. וז"ל: אבל ביום הכיפורים הוא טורח גדול למצוא צד להשלים וכו' והחכם עיניו בראשו להבין ולהשכיל כל הענינים על מתכונתו, ואין אנו חוששין אם הוא נוהג בכך להריח בעצי בשמים כל שעה, ולא עוד אלא שאנחנו מבקשים ביום זה כל דבר עינוי ואיך יעשה ההיפך, - דכיון שעושה הדבר לשם שמים אין לחוש, ודי לנו מה שאסרה תורה וגדר שגדרו חכמים עלינו, ועוד דתענוג נשמה הוא זה ולא תענוג הגוף, כמו שכתבו רז"ל בפסוק "כל הנשמה תהלל י-ה" איזו דבר הוא שהנשמה נהנה ממנו ולא הגוף זהו הריח, על כן אין חשש לתענוג הנפש, ואע"ג דכתיב "כל הנפש אשר לא תענה" היינו נפש הבהמי הנקשר עם הגוף, אבל הנשמה אין לה עינוי מזה, וכן הוא ענין "וכיפר עליו מאשר חטא על הנפש" שציער עצמו מהדברים שהנפש מתהנה מהם, ואין לנו עסק בדרוש הזה כי אין זה מקומו, עכ"ל. וניסא אאמו"ר שליט"א ליישב שהרא"א קנפלו"ר דייק מהלשון "כל שעה" אע"פ שמכללות הדברים לא זה הנושא. אבל הקשה וכי דברי הסדר היום הם כדברי הראשונים שמדייקים בהם כל מילה אף שלא באותו הענין, וצ"ע.

ו. אִיפֹר אֵשֶׁת אַחִי אִמּוֹ

וּבְדַבְרֵי הָרֶב שְׁמוּאֵל רוֹזֶנְבֶּרְג שֶׁם (עמ' 72) דִּהְקֶשָׁה עַל הָא דְכַתֵּב רַבִּינוּ יוֹנָה בְּשַׁעְרֵי תִשׁוּ' (סַעַר שְׁלִישִׁי לוֹת קֶס) דִּהְבֵּא עַל אֵשֶׁת אַחִי אִמּוֹ חַיִּיב כֶּרֶת. וְהָא מְבֹאֵר בְּשׁו"ע בְּלֹא חוֹלֵק דִּהְבֵּא עַל אֵשֶׁת אַחִי אִמּוֹ אֲסוּר רַק מִדְּרַבָּנָן. וְדָן דְּאוֹלֵי יֵשׁ רֵאשׁוֹנִים הַחְלוּקִים בִּהְנ"ל.

וְלַעֲנִיד נִרְאֶה דְּדַבְרֵי רַבִּינוּ יוֹנָה קִשִּׁים בְּיוֹתֵר, דִּהְא גִּמְרָא עֲרוּכָה הִיא כִּיבְמוֹת פ"ב (כ"א): אִיבְעִיא לְהוּ אֵשֶׁת אַחִי הָאֵם מִן הָאֵם מְהוּ וְכו', דְּאִיכָא צַד אַב הוּא דְּגִזְרוּ רַבָּנָן אַבְל הִיכָא דְּלִיכָא צַד אַב לֹא גִזְרוּ בְּהוּ רַבָּנָן אוּ דִּילְמָא ל"ש. - דִּהֵיִינוּ דְּפִשְׁטָא לְהוּ דְּאִינְנוּ מִדְּאוּרִייתָא וְנִסְתַּפְקוּ הָאֵם זֶה דְּרַבָּנָן בְּכֻלָּל, וְנִפְסַק בְּרַמְב"ם וּבְשׁו"ע דִּהּוּ שְׁנוֹת מִדְּבִרְיָהֶם. וְא"כ קֶשָׁה אִיךְ כָּתֵב ר"י דִּהּוּי מַחֲיִיבֵי כְּרִיתוֹת. וְלִכְּן נִרְאֶה לִּומר דְּר"י נִקְטָה אַגַּב גִּרְרָא בָּא עַל אֵשֶׁת אַחִי אֲבִיו וְבָא עַל אֵשֶׁת אַחִי אִמּוֹ, וְצ"ע.

מִשֶּׁה גְּרִינְבוֹיִם
בְּנֵי בֶרֶק

⚡

לְכַבּוֹד עוֹרְכֵי הַקּוּבֵץ נוֹר הַתּוֹרָה שְׁלִיט"א,

בְּעִנֵּין הַבֵּרֶת "הַקֶּמ"ץ הַמְּמוּצָע"

בְּעִנֵּין הַבֵּרֶת "הַקֶּמ"ץ הַמְּמוּצָע", הַנִּדּוֹן בְּקוּבֵץ שֶׁל סִיּוֹן תִּשְׁס"ז (עמ' 77) עַל יְדֵי הַבֵּה"ח אַהֲרֹן גַּבַּאי נ"י בְּטוֹב טַעַם וְדַעַת.

הֵנָּה, שְׁאֵלְתִי אֶת הָרֶב דּוֹד יִצְחָקִי שְׁלִיט"א מַה הַכוּנָה שֶׁל "קֶמ"ץ מְמוּצָע", וְאָמַר לִי שֶׁלֹּא בִּדְק אֶת מִבְטָא הַקֶּמ"ץ בְּפִי הַעֲדוֹת הַשּׁוֹנוֹת, אֲלֵא שְׁבַכְל אוֹפֵן, הוּא מִשְׁעַר שֶׁהַקֶּמ"ץ הַמְּמוּצָע בֵּין פֶּת"ח לְחוֹל"ם הוּא כַּעֲיֵן הַבֵּרֶת POND, CALM, PALM בְּפִי אֲנָשִׁי בְּרוּקְלִין, נִיּוֹ יֶאֱרָק (שֶׁהִשְׁמַעְתִּי לוֹ בְּטַעַלְעַפָּאן), שֶׁהִיא אֲכָן נוֹטָה לִפְת"ח. (וְכֵן נִמִּי נִרְאֶה לַעֲנִיד שֶׁהוּא הַקֶּמ"ץ הַנִּכּוֹן).

מֵאִידֶךְ גִּיסָא, הָרֶב שְׁמוּאֵל יוֹנָתָן מֵאַנְדִּלְבָּאוּם שְׁלִיט"א כּוֹתֵב בְּסַפְרוֹ הֵיכֵר 'דְּקִדּוּקֵי ש"י', שֶׁהַבֵּרֶת הַקֶּמ"ץ הַמְּמוּצָע הוּא כְּמוֹ הַבֵּרֶת U בְּתִיבּוֹת SUN אוּ UNDER בְּפִי אֲנָשִׁי אֲרֻצוֹת הַבֵּרִית, דִּהֵיִינוּ מִמֶּשׁ כְּמוֹ הַקֶּמ"ץ שֶׁל בְּנֵי לֵיטָא וְרוֹסִיא. (כְּלוּמֹר, וְלֹא כִּהַבֵּרֶת PALM שֶׁזִּכְרָנוּ לַעֲלִיל).

וְאִף הַבֵּה"ח אַהֲרֹן גַּבַּאי נ"י כָּתֵב (ס) שֶׁהַקֶּמ"ץ הַמְּמוּצָע הַבֵּרֶתוֹ כְּמוֹ תִיבַת UNDER. אֵךְ אִינִי יוֹדֵעַ אִם בְּאֵמֶת דַּעַתוֹ הִיא שֶׁהַבֵּרֶת תִּיבַת UNDER זֶה הִיא הַהִבְרָה הַנִּכּוֹנָה שֶׁל הַקֶּמ"ץ הַמְּמוּצָע (וְכַדַּעַת הַדְּקִדּוּקֵי ש"י), וְלִכְּן כָּתֵב שֶׁהַהִבְרָה הִיא כְּמוֹ תִיבַת UNDER. אוּ, שְׁמָא הָאֵמֶת הִיא שֶׁלְּדַעַתוֹ הַבֵּרֶת הַקֶּמ"ץ הַמְּמוּצָע הִיא כִּהַבֵּרֶת אֲנָשִׁי בְּרוּקְלִין בְּמִלַּת PALM, וְמָה שֶׁהִבִּיא מִשָּׁל מִתִּיבַת UNDER הוּא רַק כִּי הַעֲתִיק הַמִּשָּׁל שֶׁל הַדְּקִדּוּקֵי ש"י, וְחִשַּׁב שֶׁהַדְּקִדּוּקֵי ש"י בָּחַר בְּתִיבָה שֶׁהַבֵּרֶתָהּ כִּהַבֵּרֶת PALM.

וְלִמְעַשָּׂה, שְׁמַעְתִּי מִפִּי ר' אֱלִיהוּ כֹהֵן יִצ"ו, שֶׁדַּעַתוֹ שֶׁל דּוֹדוֹ הָרֶב בֶּן צִיּוֹן הַכֹּהֵן זצ"ל [מח"ס 'שִׁפְת אִמֶּת' עַל מִבְטָא לִה"ק] שֶׁצ"ל הַקֶּמ"ץ כְּמוֹ הַבֵּרֶת "הַנוֹטָה לִפְת"ח", וְלֹא כִּהַבֵּרֶת שֶׁל תִּיבַת UNDER שְׁאִינָה נוֹטָה לִפְת"ח. וּבִקְשָׁתִי מִמֶּנּוּ לְהַשְׁמִיעַ לִי הַבֵּרֶת הַקֶּמ"ץ הַנִּכּוֹן הַנוֹטָה לִפְת"ח. וְאָמַר לִי שֶׁקֶשָׁה לוֹ לְהַשְׁמִיעַ לִי בְּדִיוֹק, כִּי רַק שְׁמַע לִפְעָמִים מֵאִיזָה פֶּרְסִיִּים אֶת הַהִבְרָה הַמִּיּוֹחֶדֶת הַזֶּה, אֵךְ הַקֶּמ"ץ הַשֵּׁנִי שֶׁל תִּיבַת "יִבְרֹכֵךְ", אֶת זֶה יָכוֹל לְהַשְׁמִיעַ לִי קְרוֹב לְאִמִּיתֶת הַמִּצִּיאוֹת (כִּנְרָאָה שְׁשִׁמַּע מִכֶּהֵן פֶּרְסִי שֶׁעֲלָה לְדוֹכֵן בְּסִמּוּךְ לוֹ, וְעַל יְדֵי שְׁמֵאֲרִיכִין הַסְּפָרָדִים בְּגִינַת הַקֶּמ"ץ הַשֵּׁנִי בְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, שְׁמַע קֶמ"ץ זֶה הִיטֵב). וְהַשְׁמִיעַ לִי תִיבַת "יִבְרֹכֵךְ" כְּמָה פְּעָמִים, וְאִנִּי שְׁמַעְתִּי שְׁאוּמֵר מִמֶּשׁ הַבֵּרֶת PALM. וְשְׁאֵלְתִי אוֹתוֹ, הָאֵם מִכִּיר אָדָם שֶׁהוּא חֵי הַיּוֹם, שֶׁמִּבְטָא אֶת הַקֶּמ"ץ כְּמוֹ הַפֶּרְסִי הַהוּא בְּתִיבַת יִבְרֹכֵךְ, וְאָמַר שְׁאִינִי מִכִּיר מִי שֶׁעֲדִיין בְּחַיִּים, כִּי בְּזִמְנָנוּ כּוֹלֵם "הַתְּקַלְקֵלוֹ", וְחָבֵל דְּאִבְדִּין וְלֹא מִשְׁתַּכַּחֲיָן.

וְכֵן, יְדִידֵי הָרֶב אִמִּיתִי בֶּן דּוֹד שְׁלִיט"א [בְּעַמְח"ס שִׁיחַת חוֹלִין] אָמַר לִי שֶׁשְׁמַע מִזְקֵן בּוֹכְרֵי מִמְשַׁפַּחַת לוֹיָאוּ (LEVIEV) שֶׁהִגֵּה אֶת הַקֶּמ"ץ "מִמֶּשׁ כְּמוֹ הַמִּלָּה PALM". וְלַצִּעְרָנוּ, אֵף זֶקֶן זֶה כָּבֵד הַלֵּךְ לְעוֹלָמוֹ.

ועל כל פנים, לפי כל זה, כשכתב ר' בן ציון הכהן ז"ל שבני בוכרה, פרס, חבאן וכו' קוראים הקמ"ץ כראוי, יתכן שנתכוון ליחידים ממש שהוא הכירם, ולא לזולתם. ומי יודע אם אחד מהם עדיין חי על האדמה, ואנו מה נעשה, שלא הכרנום.

ושאלתי את הרב אמיתי שליט"א, למי נתכוון ר' בן ציון הכהן ז"ל באמרו בספרו שהוא שמע אשכנזים ההוגים את הקמ"ץ נוטה לפת"ח. והשיב, שיש אכן כאלה אשכנזים ההוגים את הקמ"ץ כמו הברת תיבת PALM, והם בני ארצות הברית אשר עברו להברת עברית המחודשת, ולשון ארה"ב (PALM) גרמה להם שהם הוגים את הקמ"ץ (הספרדי) כן.

ובאמת, שמעתי פעם כזה אשכנזי בדיוק, ונכון הוא שיש כזה מציאות. אך הרי הוא מקרה, ולא שהוא ממסורה, וממילא זה כשלעצמו אינו מסייע לנו להוכחת המבטא הנכון, וק"ל. והשם יאיר עינינו בתורתו.

הרב נפתלי צבי דעמביצער
ברוקלין, ניו יורק

לכבוד מערכת נזר התורה הרבנים הגאונים שליט"א,
ראשית כל אודה על הקובץ הנפלא אשר כשמו בן הוא "נזר התורה", ואכתוב כמה הערות על הקובץ האחרון מ"ז.

א. חולה שקיבל מחבעל תוקע לשמור על השופר אי שכר המצוה משוי ליה שו"ש

בעמ' קצד דן הגר"א רוט בענין בעל תוקע שתקע בבית חולים ונתן את השופר לאחד החולים לשמור ונגנב, והשאלה אם שכר המצוה משוי ליה שומר או שאמר' דמצוות לאו ליהנות ניתנו, (ויעו' ז"ק נ: "כיון דרחמנא טענדיה בע"כ הוי שו"ס", ודו"ק). ויש להעיר בזה כמה הערות, דהנה בשו"ע (סי' תקפט סעיף ו) נפסק שמודר הנאה מחבירו יכול להוציאו יד"ח דמצוות לל"נ, אך אם אמר לו "תקע והוציאני" נהנה בתקיעתו במה שעשה שליחותו וזה אינו מצוה ובזה ל"א מצללה"נ, [וע"ש משנ"ב שבדיעבד יצא, וע"ש שעה"צ]. ולכאורה נדון דנן דומה ממש לתקע והוציאני שהרי הוא הגיע במיוחד כדי לתקוע לחולים וכו'. וצ"ע.

עוד יש להעיר שתקיעת שופר ביום ב' דר"ה זה מדרבנן [כמב' במשנ"ב סי' תקפה ס"ק ה, ועי' שעה"צ סי' תקפה ס"ק י], ובמצוות דרבנן לכא' מצוות ליהנות ניתנו, וא"כ נימא שייחשב שומר שכר בגלל התקיעות של יום ב', ובשו"ע גבי מודר הנאה לא חילק בזה, וגם הרז"ה בר"ה (כת' חילק בין תקיעת שופר לתקיעת החצוצרות מטעם דהוי מצוה דרבנן, ולא חילק בין ב' ימי ראש השנה. ועי' שד"ח (ח"ס עמ' 23) בהרחבה בהנ"ל במצוות דרבנן.

עוד יש להעיר שהרי חלק מהתקיעות (גם ביום הראשון) זה מדרבנן, ונימא שמכח זה ייחשב שו"ש להנ"ל, (ועי' שו"ת שאלת יעקב סי' כג ס"ק יד).

ב. הבינוי "שמשון הגיבור"

בעמ' רעח כתב הגר"מ אפרתי על הלשון "שמשון הגיבור" וכתב שלא מצא כך במדרשי חז"ל וזה מגיע מהחפשים שהעריכו את גבורתו, ולא מה שהיה מהשופטים. ויש להעיר שבמכילתא פרשת בשלח (שירה) ב' כתוב "שמשון הגיבור", ויעו"ע מד"ר ויקרא (סג), ובילקוט שמעוני ירמיה (כפל), ובשפ"א וישב תרמ"ו.

ובגמרא סוטה (י). איתא "חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה... שמשון בכחו"! ובסנהדרין (לח). איתא ש"אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גיבור ועשיר וחכם...", ובאבות (פ"א מ"ח) איתא "הנוי והכח והעושר והכבוד והתכמה והזקנה והשיבה והבנים נאה לצדיקים... רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו שבע

מדות שמנו חכמים לצדיקים כולם נתקיימו ברבי ובניו, ולכאור' מבואר שיש בזה מעליותא נוח"ו לומר שזה מהתפשים כנ"ל], ואמנם מזה לא כ"כ קשה, דזה בתורת "שכר" ולא שבח ודוק. ובדרשות הר"ן דרוש ה' כתב שאין לפרש זה ע"ד אומרים איזהו חכם ואיזהו גיבור וכו', יעו"ש. וא"כ לכאור' צ"ע.

וביאר בספר תוספת ברכה שהכוונה שאפי' שיש להם את כל המעלות האלו אינם מתגאים, ודוקא על אדם שיש לו כ"כ הרבה במה להתגאות ואינו מתגאה עליו משרה ד' את שכינתו, וכמו שאמרו צדיקים שלכן ניתנה תורה על הר סיני ולא בבקעה, ללמד שאי"ז חכמה להיות בקעה, צריך להיות הר, אבל סיני (נמוך ועניו).

ויש להביא סמך לזה מגמ' סוכה (נב:) שם מתואר גבורתו של בנה של מרתא בת בייתוס בעבודתו בביהמ"ק, ובזבחים (סד.) איתא "אמר ריו"ח בא וראה כמה גדול כוחן של כהנים...", ולהנ"ל א"ש דהשכינה תמיד שרתה בביהמ"ק וכתוב על בעל גאווה שד' אומר עליו "אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת", ואחר שהם עבדו בביהמ"ק אפילו שהיו כ"כ גיבורים מוכרח שלא נתגאו בכוחם והיו ענוים, וזהו שבחם. [וזכור לי שיש בחז"ל דרשה עה"פ "הר גבנונים" שבעל גאווה פסול לעבודה, ולהנ"ל א"ש. ויעו"ע מד"ר ויקרא כא וירושלמי יומא ז לגבי הכהן גדול].

ויש להוסיף שבגמ' גיטין (פ.) איתא "ג' דברים מכחישין כוחו של אדם ואלו הן: פחד דרך ועוון" ובברכות (ס.) איתא שפחד מגיע מעוונות, ובמדרש רבה (נחלקית ט) איתא "אין דרך אלא ע"ז... ג"ע... שפיכות דמים", הרי מבואר שהעוונות מכחישין הכח ובהיות האדם פרוש מעוונות ממילא הוא גיבור, ויש לציין לתרגום יונתן שמואל א (י כו) שתרגם "חיל - ירא חטא", [ובמשלי פרק לא פסוק י תרגם אשת חיל - כשרתא]. וא"כ באמרים "שמשון הגיבור" כיוונו בזה לרמוז על קדושתו.

ונסיים הע' זו בדברי מרן קוה"ק ר' שלומקה מזוועהיל שנהג לשאול איך מסתדר המשנה הנ"ל ש"כולם נתקיימו ברבי ובניו" עם הגמ' בכתובות (קד.) שרבי אמר בשעת פטירתו שלא נהנה מהעוה"ז אפי' באצבע קטנה, [ופה א"א לתרץ כתירוצ' התוס' ע"ז (יא.) לגבי הצנן וחזרת, יעו"ש], ואמר שאין שום סתירה, ואדרבה, כל מימרא משלימה את השניה, דלכל אדם נקצב סך מסוים של הנאות, והנה יש אדם שכ"כ נהנה ממהו עד ש"אכל" את כל חלקו, אך רבי קיבל נוי ולא נהנה מזה, ע"כ קיבל גם כח, וגם מזה הוא לא נהנה, ולכן קיבל כ"כ הרבה דברים כיון שמכולם הוא לא נהנה. [וכידוע ווארט זה שיקף את כל הנהגתו וכשרצה לבטל גזירה רעה מאדם אמר לו למעט בתענוגים וכו', ואכ"מ].

ג. לשון נופל על לשון

ובענין מה שכתב הגר"מ אפרתי גבי לשונות הנופלים על הלשון בשמות יש לציין:

א. בגמ' תענית (כז:) ומגילה (כב.) מצינו אמורא שנקרא "ר' חנינא קרא" ופרש"י בתענית שם "שהיה בעל מקרא ויודעה בגירסא ובקי בטעמיה", (וע"ע קידושין מט. המקדש את האשה ע"מ שאני קרא), ובג' מקומות בש"ס (-יבמות מ. ברכות לו. וכתובות נו.) אמר לו ר' ינאי "פוק קרי קרייך לברא" ואפי' שלא מיירי התם במקרא אלא בהלכה, (ולשאר אמוראים אמרו "פוק תני לברא, עי' שבת קו. עירובין ס. יומא מב: ועוד).

ב. בגמ' נדרים (סג.) אחרי המעשה דכלבא שבוע ורבי עקיבא מבואר "ברתיה דרבי עקיבא עבדא ליה לבן עזאי הכי, והיינו דאמרי אינשי רחילא בתר רחילא אזלא", וחשבתי שרמזו בזה למש"כ באבות דר"נ (פ"ז מ"ג) שהשם של אשת ר"ע היה "רחל", ובתה עשתה אחריה וכו'.

ד. אמירת דבר בשם אומרו

בקשר למאמרו המקיף של הגר"ש פיש בענין אמירת דבר בשם אומרו (פמ' רפנ), יש לכתוב דבר נפלא, ואקדים שאין לנו השגה באמוראים ורק אכתוב בדרך אפשר, דהנה בשבת (קטו:) איתא שרנב"י נולד במזל של גניבה ואמרו לאימו שתכסה את ראשו וכו', ופ"א ישב תחת עץ תותים ונפל לו הכיסוי ראש